

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Мурадян Наталії Сергіївни
«Особливості інтенціональності правосвідомості в умовах віртуалізації
суспільних відносин»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми дослідження зумовлена посиленням впливу та ролі науки у процесах становлення інформаційного суспільства та віртуалізації суспільних відносин. Атрибутивною рисою правосвідомості завдяки її інтенціональності є те, що множина вхідних та вихідних чинників, які активно впливають на людину, трансформується в іншу множину – передумов існування права, його фактичного буття. Інтенціональність також є важливою рисою людської діяльності, яка полягає у свідомій спрямованості дії, її підпорядкованості певній меті, завданню або прагненню. У наш час значно розширюються межі правової реальності у зв'язку зі зміною характеру соціальних відносин, пов'язаних з різноманітністю комунікативних зв'язків і процедур, що визначають відповідальність суб'єкта правосвідомості як перед новими дослідженнями, так і перед їх використанням як продуктивних сил у всіх сферах мінливого соціуму. Тому актуальність дослідження інтенціональності правосвідомості визначено:

– по-перше, необхідністю осмислення динаміки набуття й використання нових цінностей, цілей, пізнання себе, саморозвитку особистості та усвідомлення її відповідальності; адже важливим є розуміння людиною в світлі цього обов'язку суті і значення своїх вчинків, діяльності, узгодження їх з обов'язками і завданнями, що виникають у зв'язку з потребами суспільного розвитку;

– по-друге, соціокультурними змінами, коли полемічним стає питання про статус поведінкових й освітніх практик, пов'язаних з усталеною класифікацією структур суспільної свідомості, і таких, що перетворилися на

необхідний інформаційний потенціал для устрою життєвого світу людини. Сьогодні, коли інформація виступає у новій ролі системоутворюючих цінностей, складовою частиною перспективних напрямків соціального розвитку стає аналіз будь-якого типу й форми свідомості в контексті розуміння його соціальної значущості;

– по-третє, науково-теоретичним пошуком детермінантів духовного розвитку, що сприяє збереженню національної спадщини і етнічної своєрідності в епоху глобалізації й універсалізації, коли сфера традиційних духовних цінностей переживає трансформацію, яка часто знаходить вираження не в переоцінці, а в знецінюванні.

У даному дослідженні зроблено цілком успішну спробу розкрити значення інтенційності у світі правової свідомості, підпорядкованої віртуалізації суспільних відносин, здійснено пошук джерела інтенційності правосвідомості та суспільної свідомості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Наталії Мурадян виконувалось відповідно до планів НДР гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та в проблемному полі науково-дослідних робіт кафедри філософії та суспільних наук за темами: «Філософія ідентичності соціального суб'єкта» (№ Д/Р 01117U005561 від 01.01.2018), «Аксіосфера в культур комунікативної динаміки сучасного суспільства» (№ Д/Р 0121U109606 від 01.03.2021), а також «Етос: форми присутності» (№Д/Р 0121U109089 від 01.03.2021).

Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Дисертаційна робота Наталії Мурадян є завершеною науковою роботою: містить анотації українською та англійською мовами та складається зі вступу, 3 розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел із 122 найменувань, додатку.

Об'єктом дослідження є феномен інтенціональності правосвідомості як явища сучасної правової культури.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – здійснити концептуалізацію філософського статусу інтенціональності правосвідомості в умовах віртуалізації суспільних відносин в інформативно-комунікативному суспільстві, вивчення інтенціональності правосвідомості та з'ясування її ролі у формуванні правової культури. Для реалізації поставленої мети та сформульованих завдань проведено аналіз низки тематичних джерел, включно з сучасними вітчизняними дослідженнями в сфері соціогуманітарного знання, які сприяють філософському осмисленню даного феномену як універсального явища культурно-комунікативного простору суспільства.

Методологічна структура дисертаційної роботи являє собою вертикальною конструкцією, яка є багаторівневою та ступеневою, і побудована за такими пунктами: методологічна ідеологія; методологічний принцип; методологічний підхід; власне метод; методологічний прийом.

В першому розділі «Теоретичні напрямки та перспективи аналізу інтенціональності правосвідомості в контексті соціогуманітарного знання» автором показано, що важливість інтенціональності як риси, притаманної свідомості людини, безпосередньо впливає на формування правової свідомості та внутрішні відношення до права та правових норм. А також проаналізовано, що філософський підхід дозволяє розглядати правосвідомість в її інтенціях як складний соціокультурний продукт, що формується від загальних суспільних та особистісних факторів.

У другому розділі «Фактори впливу на правосвідомість та її інтенціональні ознаки у віртуалізованому середовищі життєдіяльності людини» автором розглянуто яку роль грає інтенціональність правосвідомості у формуванні сучасних умов життя та які істотні зміни відбуваються у суспільних відносинах. Особливу увагу рецензента привернув фрагмент

дослідження, в якому автор дисертації аналізує вплив засобів масової інформації на поведінку людини. В першу чергу, важливим є акцент на те, що сучасна війна йде не лише на полі бою, але й на тенетах інформаційного простору, де соціальна система, її динаміка і специфіка зумовлена інтенсивним розвитком інформаційних технологій, збільшенням інформаційних процесів.

У третьому розділі «Праксеологія дослідження інтенціональності правосвідомості в умовах віртуалізації суспільного існування людини» автором запропоновано методи оцінювання параметрів розуміння свідомості, включаючи ідеї про корисну свідомість, розширену свідомість, розподілене пізнання та інше, що допомагає врахувати контекст і взаємодію зовнішнього середовища в розумінні інтенціональності та свідомості. Важливим аспектом інтенціональної свідомості є здатність до раціонального управління нашим інтелектуальним розумінням світу та нашими реакціями на нього.

Висновки, сформульовані у роботі, висвітлюють результати дослідження як вирішення поставлених в дисертації завдань.

Перелік літературних посилань досить широко охоплює предметне поле дослідження, певною мірою відображає опрацювання автором значної кількості наукових джерел (в тому числі вітчизняні та іноземні).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація містить наукову новизну. З найбільш суттєвих доробок роботи можна зазначити наступні:

– запропоновано авторську концепцію соціально-філософської та філософсько-антропологічної інтерпретації феномену інтенціональності правосвідомості, що відкриває новий напрямок у вивченні даного феномену, дозволяє розкрити його сутнісні та функціональні риси у правовій культурі в умовах віртуалізації суспільних відносин;

– обґрунтовано міждисциплінарну стратегію комплексного дослідження феномену інтенціональності правосвідомості як спеціального предмету в сукупності теоретичних викладів стосовно соціогуманітарних

знань, що дозволяє розкрити філософські проблеми дослідження, інтерпретувати та усвідомлювати інтенціональність правосвідомості як креативно орієнтоване на витворення стійких тенденцій соціальної взаємодії та поведінки людей в межах правової культури з урахуванням процесів віртуалізації соціальних відноси.

Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання. Результати дослідження, як науково спрямована світоглядна та методологічна основа, можуть бути використані для подальшої практичної діяльності в удосконаленні системи ціннісних орієнтирів людини і суспільства з боку формування правової культури в умовах віртуалізації соціальних відносин. Отримані результати даного наукового дослідження можуть привести до створення більш прозорих та ефективних правових актів. Матеріали дисертації можуть бути використані у просвітницьких цілях, процесах, педагогічній та викладацькій діяльності різних рівнів освіти.

Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях.

Дисертація виконана з дотримання вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї; не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи. Дисертаційна робота є самостійно виконаною працею, у якій викладено авторську концепцію соціально-філософської та філософсько-антропологічної інтерпретації феномену інтенціональності правосвідомості, а також особиста авторська інтерпретація різних соціокультурних чинників інтенціональності правосвідомості людини в сучасному світі.

Відомості про кількість публікацій. За темою дисертаційної роботи опубліковано **18** наукових праць, в тому числі: **4** статті у періодичних наукових виданнях, що увійшли до переліку наукових фахових видань України, **одна**

стаття надрукована у видавництві «Premier Publishsng» в Австрії, 13 тез доповідей опубліковано у збірниках матеріалів конференцій.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи.

1. На думку рецензента, більш глибоко слід було б охарактеризувати та представити особливості інтенціональності правосвідомості в українському контексті, в першу чергу, у зв'язку з вимірами української культури. Не дивлячись на те, що Наталія Мурадян у першому розділі демонструє певні знання зазначеної теми дисертаційного дослідження, доцільно було б звернутися до представників української політичної думки, чия діяльність була спрямована на процес українського державотворення – найважливішого інституціонального предмета міркування, національної гідності.

2. У дисертаційному дослідженні не повною мірою, на погляд рецензента, розкрито значення категорії правової культури і правового життя суб'єкта для розуміння концепту правового життя, процесу освоєння світу даностей права, що визначаються з позиції смислових вимірів і вимірів-явищ.

3. Незважаючи на те, що авторка дослідження дала розгорнутий аналіз концепцій, поглядів сучасних авторів на проблему впливу засобів масової інформації на поведінку людини та стан інтенціональності правосвідомості в соціумі, вважаємо, що у розділі 2.4 авторці дослідження було б доцільним запропонувати свою, особисту програму, алгоритм створення інформаційних фільтрів, які б стали захистом та засобом забезпечення «нормального життя в ієрархічному суспільстві» (цит. дослідження Наталії Мурадян).

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам. Дисертаційна робота Наталії Мурадян є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить науково-обґрунтовані результати, має наукову новизну та дає перспективи подальших досліджень. Тема дослідження відповідає галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 033 Філософія. Отже, враховуючи актуальність теми, отримані результати та певну практичну значущість, вважаю, що дисертаційна робота «Особливості інтенціональності

правосвідомості в умовах віртуалізації суспільних відносин» Наталії Мурадян відповідає спеціальності 033 Філософія. Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022, а її авторка Наталія Мурадян заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

Рецензент:

доцент кафедри філософії та суспільних наук
Національного аерокосмічного університету
ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
кандидат філософських наук, доцент

Світлана ЧМИХУН

*Підпис Світлани Чмихун
завідую*

*урачений секретар
університету
Летіана Богданова*